

NATYCHMIASTOWA WYKONALNOŚĆ ORZECZEŃ CO DO ISTOTY SPRAWY W PROCESIE CYWILNYM

Katarzyna Sokólska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

NATYCHMIASTOWA WYKONALNOŚĆ ORZECZEŃ CO DO ISTOTY SPRAWY W PROCESIE CYWILNYM

Katarzyna Sokólska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 marca 2023 r.

Recenzent
Dr hab. Andrzej Ołaś

Wydawczyni
Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący
Dorota Lebiedzińska

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font. A small heart symbol is positioned above the letter 'i'. Below the text, there are two horizontal wavy lines that resemble a stylized book spine or a decorative flourish.

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-350-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Rozdział I	
Wykonalność orzeczeń merytorycznych w procesie cywilnym – ogólna charakterystyka	21
1. Wprowadzenie	21
2. Wyrok i nakaz zapłaty na tle innych orzeczeń w procesie cywilnym	21
2.1. Podział orzeczeń ze względu na przedmiot rozstrzygnięcia (podział orzeczeń na rozstrzygające i nierozstrzygające istoty sprawy)	24
2.2. Charakterystyka orzeczeń rozstrzygających co do istoty sprawy	26
2.2.1. Podział orzeczeń ze względu na postać	26
2.2.2. Podział orzeczeń ze względu na sposób odniesienia się do żądania	29
2.2.3. Podział orzeczeń ze względu na sposób poszukiwania ochrony prawnej	31
2.2.4. Podział orzeczeń ze względu na skutki prawne rozstrzygnięcia	38
3. Wykonalność na tle innych cech orzeczenia	43
3.1. Wprowadzenie	43
3.2. Wykonalność	46
3.2.1. Treść orzeczenia jako warunek wykonalności	50
3.2.2. Podział orzeczeń na wykonalne i nieposiadające tej cechy z uwagi na treść rozstrzygnięcia	51
3.2.3. Wykonalność jako walor prawny orzeczenia	53
3.2.4. Wykonalność orzeczenia a uprawnienie do egzekucji	54
3.3. Wykonalność a prawomocność	55
3.4. Wykonalność a skuteczność	56
4. Granice czasowe wykonalności orzeczenia	58
4.1. Moment powstania wykonalności	58
4.2. Moment wygaśnięcia wykonalności	59
4.3. Okoliczności, które nie skutkują wygaśnięciem wykonalności	60

4.4. Okoliczności, które nie skutkują zawieszeniem wykonalności orzeczenia	63
---	----

Rozdział II

Pojęcie, funkcja i cel natychmiastowej wykonalności orzeczeń

merytorycznych w procesie cywilnym	65
1. Funkcja i cel postępowania cywilnego	65
2. Pojęcie, funkcja i cel natychmiastowej wykonalności orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym	67
2.1. Pojęcie natychmiastowej wykonalności	67
2.2. Charakter ochrony prawnej realizowanej przez natychmiastową wykonalność orzeczeń	71
2.3. Ocena natychmiastowej wykonalności orzeczeń w aspekcie konstytucyjnym i z uwzględnieniem prawa do rzetelnego procesu sądowego	77
2.3.1. Natychmiastowa wykonalność orzeczeń a konstytucyjne prawo do sądu	77
2.3.2. Natychmiastowa wykonalność orzeczeń a zasada równości stron	79
2.4. Funkcja natychmiastowej wykonalności orzeczeń	84
3. Natychmiastowa wykonalność orzeczeń a instytucje pokrewne	95
3.1. Postępowanie zabezpieczające	95
3.2. Materialnoprawne zabezpieczenia wierzytelności	101
3.3. Natychmiastowa skuteczność	103

Rozdział III

Natychmiastowa wykonalność z mocy ustawy	105
1. Podstawy natychmiastowej wykonalności <i>ex lege</i>	105
2. Kwalifikacja sprawy do rozpoznania w postępowaniu nakazowym i konsekwencje prawne błędnej kwalifikacji	107
3. Natychmiastowa wykonalność nakazu zapłaty z mocy ustawy	112
3.1. Przesłanki wydania natychmiast wykonalnego nakazu zapłaty	112
3.2. Zakres kognicji sądu w pierwszej fazie postępowania nakazowego opartego na wekslu lub czeku	115
3.3. Moment powstania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty	120
3.4. Natychmiastowa wykonalność z mocy ustawy a przepisy o zabezpieczeniu rygoru natychmiastowej wykonalności	122
3.5. Wyłączenia przedmiotowe i podmiotowe	126
3.6. Wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty	127
3.6.1. Czasowe granice złożenia wniosku o wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty	129
3.6.2. Przesłanki wstrzymania wykonania nakazu zapłaty	130

3.6.3. Zaskarżalność postanowienia w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty	132
3.6.4. Wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty a utrzymanie w mocy nakazu.....	134
3.6.5. Wpływ wstrzymania wykonania nakazu zapłaty na postępowanie egzekucyjne.....	136
3.7. Moment wygaśnięcia natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty	137
3.8. Zbieg tytułu egzekucyjnego z tytułem zabezpieczenia	138
3.8.1. Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jako tytuł zabezpieczenia	138
3.8.2. Wpływ natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty na tytuł zabezpieczenia powstały z mocy prawa	143

Rozdział IV

Natychmiastowa wykonalność

na podstawie orzeczenia sądu	147
1. Wprowadzenie	147
2. Nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności z urzędu	150
2.1. Obligatoryjne nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności z urzędu	150
2.1.1. Wyrok zasądający alimenty (art. 333 § 1 pkt 1 k.p.c.)	150
2.1.2. Wyrok zasądający roszczenie uznane przez pozwanego (art. 333 § 1 pkt 2 k.p.c.)	162
2.1.3. Wyrok zaoczny uwzględniający powództwo (art. 333 § 1 pkt 3 k.p.c.)	169
2.1.4. Wyrok zasądający należność pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 477 ² § 1 k.p.c.)	171
2.2. Fakultatywne nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności z urzędu (art. 333 § 2 k.p.c.).....	178
2.2.1. Wyrok zasądający należność z weksla, czeku, dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego, którego prawdziwość nie została zaprzeczona	179
2.2.2. Wyrok uwzględniający powództwo o naruszenie posiadania....	183
3. Nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności na wniosek (art. 333 § 3 k.p.c.)	189
4. Zbieg podstaw prawnych nadania rygoru natychmiastowej wykonalności	192
5. Zabezpieczenie jako warunek rygoru natychmiastowej wykonalności	198
6. Wyłączenia przedmiotowe i podmiotowe rygoru natychmiastowej wykonalności	204
6.1. Wyłączenie orzeczenia rygoru natychmiastowej wykonalności w przypadku groźby niepowetowanej szkody.....	204

6.2. Wyłączenie orzeczenia rygoru natychmiastowej wykonalności w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa	208
---	-----

Rozdział V

Postępowanie w przedmiocie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności	213
1. Wszczęcie postępowania w przedmiocie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności	213
1.1. Wszczęcie postępowania z urzędu	213
1.2. Wszczęcie postępowania na wniosek	213
1.3. Relacja postępowania w przedmiocie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności do postępowania rozpoznawczego	217
2. Orzekanie w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności.....	218
2.1. Właściwość i skład sądu	218
2.2. Postać orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności i moment jego wydania	220
2.3. Rodzaje rozstrzygnięć w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności	221
2.4. Zakres, w jakim nadawany jest rygor natychmiastowej wykonalności	222
3. Zaskarżanie orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności	228
3.1. Dopuszczalność środków zaskarżenia	228
3.1.1. Istnienie orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności	229
3.1.2. Środek zaskarżenia właściwy dla orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności.....	230
3.1.3. Legitymacja do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności	234
3.1.4. <i>Gravamen</i> (interes prawny) w zaskarżeniu orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności.....	236
3.1.5. Termin do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności	237
3.1.6. Wymagania formalne i fiskalne środka zaskarżenia.....	238
3.2. Właściwość i skład sądu do rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności	239
3.3. Skutki wniesienia zażalenia na postanowienie o nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności	241
4. Granice czasowe rygoru natychmiastowej wykonalności.....	245
4.1. Moment początkowy obowiązywania rygoru natychmiastowej wykonalności	245
4.2. Moment wygaśnięcia rygoru natychmiastowej wykonalności	246

4.2.1. Uprawnoczenie się wyroku, któremu nadano rygor natychmiastowej wykonalności	246
4.2.2. Zmiana wyroku opatrzonego rygorem natychmiastowej wykonalności lub postanowienia o natychmiastowej wykonalności wyroku	247
4.2.3. Uchylenie wyroku opatrzonego rygorem natychmiastowej wykonalności lub postanowienia o natychmiastowej wykonalności wyroku	247
4.3. Skutki wygaśnięcia rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku dla postępowania egzekucyjnego	255
5. Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności	259
5.1. Dopuszczalność i podstawy zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności	259
5.2. Termin złożenia wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności	263
5.3. Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności a utrzymanie w mocy wyroku zaocznego	265
5.4. Wpływ zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności na postępowanie egzekucyjne	269
6. Koszty postępowania w przedmiocie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności	272

Rozdział VI

Postępowanie restytucyjne	275
1. Ogólna charakterystyka postępowania restytucyjnego w procesie cywilnym	275
2. <i>Restitutio in integrum</i> a natychmiastowa wykonalność orzeczeń merytorycznych	277
3. Podstawa materialnoprawna roszczenia restytucyjnego i rodzaje restytucji na tle art. 338 § 1 k.p.c.	280
3.1. Podstawa materialnoprawna roszczenia restytucyjnego	280
3.2. Rodzaje restytucji na tle art. 338 § 1 k.p.c.	288
3.2.1. Zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia	289
3.2.2. Przywrócenie stanu poprzedniego	289
4. Postępowanie restytucyjne w związku z wykonaniem natychmiast wykonalnego orzeczenia	290
4.1. Tryb dochodzenia roszczenia restytucyjnego	290
4.2. Wniosek restytucyjny	291
4.2.1. Charakter wniosku restytucyjnego	291
4.2.2. Wymagania formalne wniosku restytucyjnego	293
4.2.3. Termin złożenia wniosku restytucyjnego	296
4.2.4. Sąd właściwy do rozpoznania wniosku restytucyjnego	298

4.2.5. Skutki złożenia wniosku restytucyjnego.....	303
4.3. Strony postępowania restytucyjnego.....	305
4.3.1. Uprawnienie do złożenia wniosku restytucyjnego.....	306
4.3.2. Przeciwnik wniosku restytucyjnego.....	309
4.4. Orzekanie w przedmiocie roszczenia restytucyjnego.....	310
4.4.1. Moment orzekania o restytucji na podstawie art. 338 § 1 k.p.c.	310
4.4.2. Przesłanki orzeczenia restytucyjnego	311
4.4.3. Wymagalność roszczenia restytucyjnego	312
4.4.4. Rodzaje i treść rozstrzygnięcia w postępowaniu restytucyjnym	314
4.5. Środki zaskarżenia orzeczenia restytucyjnego	324
4.6. Restytucja w postępowaniu nakazowym.....	325
Uwagi końcowe.....	329
Bibliografia	337

WSTĘP

Natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym jest wyjątkiem od zasady, zgodnie z którą wykonaniu podlegają tylko prawomocne orzeczenia merytoryczne. Ustawodawca dopuszcza w pewnych sytuacjach możliwość pełnego zaspokojenia wierzyciela na podstawie natychmiast wykonalnego orzeczenia, licząc się z brakiem stabilności takiego orzeczenia i możliwością wystąpienia negatywnych skutków wykonania wadliwego nieprawomocnego orzeczenia. Orzeczenie sądu podlegające natychmiastowemu wykonaniu stanowi tytuł egzekucyjny, który po zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności jest tytułem wykonawczym i podstawą egzekucji.

Natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym pełni doniosłe funkcje we współczesnym obrocie prawnym. W ujęciu ogólnym umożliwia powodowi niezwłoczne wykonanie wyroku lub nakazu zapłaty, a tym samym zaspokojenie dochodzonego roszczenia przed uprawomocnieniem się orzeczenia. Jednocześnie sprzyja usprawnieniu postępowania i przeciwdziałaniu jego przewlekaniu przez pozwanego. Jest zatem instrumentem, który realizuje postulat szybkości i efektywności procesu cywilnego, co ma szczególnie istotne znaczenie w kontekście negatywnego zjawiska przewlekłości postępowań sądowych.

Natychmiastową wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy wprowadzono po raz pierwszy w Kodeksie postępowania cywilnego z 29.11.1930 r.¹ Od tamtej pory instytucja ta była przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego i przedstawicieli doktryny. Zagadnienie natychmiastowej wykonalności wyroków zostało opracowane w monografii Henryka Mądrzaka *Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL z 1965 r.* Praca ta bazowała jednak na przepisach dawnego Kodeksu postępowania cywilnego i zasygnalizowano w niej jedynie zmiany przewidziane w projekcie Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. Problemy związane z natychmiastową wykonalnością orzeczeń w postępowaniu cywilnym zostały poddane analizie również w monografii Józefa Jagieły *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007. O zagadnieniu restytucji, powiązanej ściśle z problematyką natychmiastowej wykonalności orze-

---

¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 651).

czeń w postępowaniu cywilnym, traktuje szeroko monografia Andrzeja Jakubeckiego *Restitutio in integrum w sądowym postępowaniu cywilnym* (art. 338 § 1, 415 i 422 § 1 k.p.c.), Lublin 1993. W 2020 r. został wydany reprint tej monografii, oparty nie na pierwotnym wydaniu książkowym, ale na pełnej treści rozprawy doktorskiej A. Jakubeckiego. Do tej pory nie zostało jednak opublikowane opracowanie, w którym natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w cywilnym postępowaniu procesowym, tj. wyroków i nakazów zapłaty, zostałyby ujęta w sposób kompleksowy.

W niniejszej publikacji podjęto próbę całościowej analizy i oceny regulacji natychmiastowej wykonalności orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym, tj. wyroków zaopatrzonych w rygor natychmiastowej wykonalności i natychmiast wykonalnych z mocy prawa nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu nakazowym na podstawie weksła lub czeku. Za podstawowe cele niniejszego opracowania uznano zdefiniowanie pojęcia wykonalności i natychmiastowej wykonalności orzeczenia sądu oraz określenie, jakim orzeczeniom co do istoty sprawy należy przypisać tę cechę, analizę funkcji tej instytucji z uwzględnieniem aspektu konstytucyjnego, prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz regulacji pokrewnych, takich jak postępowanie zabezpieczające i materialnoprawne zabezpieczenia wierzytelności, a także rozważenie okoliczności decydujących o powstaniu, zawieszeniu i wygaśnięciu natychmiastowej wykonalności orzeczenia z mocy ustawy oraz na skutek nadania rygoru natychmiastowej wykonalności. Za istotne uznano również analizę i ocenę charakteru i przebiegu postępowania w przedmiocie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności oraz charakteru i przebiegu postępowania restytucyjnego, inicjowanego złożeniem wniosku o zwrot świadczenia spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub przywrócenie stanu poprzedniego w związku z wykonaniem nieprawomocnego wykonalnego orzeczenia. Każde z tych zagadnień wymagało zbadania, na ile przyjęte w Kodeksie postępowania cywilnego rozwiązania realizują stawiane przed nimi cele i odpowiadają wymaganiom współczesnego obrotu prawnego.

Systematyka rozważań została dostosowana do celów publikacji. Całość opracowania została podzielona na sześć rozdziałów. Dwa pierwsze mają charakter wprowadzający do właściwej analizy natychmiastowej wykonalności wyroków i nakazów zapłaty przedstawionej w rozdziałach III, IV i V. Rozdział VI, stanowiący poniekąd samodzielną i wyodrębnioną część publikacji, dotyczy problematyki likwidacji skutków wykonania wadliwego natychmiast wykonalnego orzeczenia, czyli postępowania restytucyjnego na tle art. 338 § 1 k.p.c.

W rozdziale I scharakteryzowano wyrok i nakaz zapłaty na tle innych orzeczeń w procesie cywilnym oraz dokonano podziału orzeczeń ze względu na przedmiot rozstrzygnięcia na rozstrzygające co do istoty sprawy oraz te, które jej nie rozstrzygają. W dalszej kolejności analizie poddano orzeczenia merytoryczne, uwzględniając kryterium postaci

Rozdział I

WYKONALNOŚĆ ORZECZEŃ MERYTORYCZNYCH W PROCESIE CYWILNYM – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

1. Wprowadzenie

Klasyfikacja orzeczeń oraz analiza cech orzeczenia stanowi wstęp do dalszych rozdziałów publikacji. Dla rozważań dotyczących natychmiastowej wykonalności orzeczeń merytorycznych w procesie cywilnym istotna jest charakterystyka orzeczeń rozstrzygających co do istoty sprawy. Kwestią kluczową na tym etapie pozostaje zdefiniowanie pojęcia wykonalności orzeczenia oraz wyjaśnienie, którym spośród orzeczeń merytorycznych można przypisać tę cechę. Istotne jest także zbadanie relacji zachodzących między wykonalnością a pozostałymi atrybutami orzeczenia w postaci prawomocności i skuteczności. Kolejne zagadnienie wiąże się z problematyką granic czasowych wykonalności, jej powstania i wygaśnięcia. Te wstępne kwestie mają doniosłe znaczenie dla rozważań dotyczących właściwego przedmiotu publikacji, czyli natychmiastowej wykonalności orzeczeń rozstrzygających co do istoty sprawy w cywilnym postępowaniu procesowym.

2. Wyrok i nakaz zapłaty na tle innych orzeczeń w procesie cywilnym

Na czynności decyzyjne organów procesowych składają się orzeczenia i zarządzenia. Podział ten jest ugruntowany w doktrynie i nie budzi wątpliwości¹. Zarządzenie nie jest orzeczeniem. Stanowi najprostszą formę decyzji procesowej w postępowaniu cy-

---

¹ F. Zedler, *Zmiana rozumienia terminu „zarządzenie” występującego w Kodeksie postępowania cywilnego*, PPC 2020/3, s. 600–601; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2, *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 683; A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, Warszawa 2013, s. 1146; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 282; E. Gapska, *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 56.

wilnym, niemającą charakteru jurysdykcyjnego ani w sensie materialnym, ani *stricte* procesowym². Zarządzenia służą do kierowania postępowaniem i zapewniają jego sprawną technicznie przebieg³. Wydawane są w większości w ramach tzw. sędziowskiego kierownictwa postępowaniem⁴.

W Kodeksie postępowania cywilnego brak definicji orzeczenia. Nie zawiera jej również Konstytucja RP, mimo że termin „orzeczenie” występuje w tym akcie prawnym (art. 46, 48 ust. 2, art. 78, art. 190). Przepisy Konstytucji RP stanowią ponadto o orzeczeniach sądu i czynnościach orzekania (art. 55 ust. 5, art. 58 ust. 2, art. 79 ust. 1, art. 180 ust. 2, art. 183 ust. 1, art. 184, art. 188, 198 ust. 3), o prawomocnym orzeczeniu sądu, jako środka ustanowienia przewidzianych w Konstytucji RP ograniczeń (art. 46, art. 48 ust. 2, art. 62 ust. 2), a także odwołują się do wyroków, jako jednej z postaci orzeczeń (art. 41 ust. 2, art. 42 ust. 3, art. 45 ust. 2, art. 174). W doktrynie wyrażono pogląd, zgodnie z którym ustawodawca utożsamia pojęcie „orzeczenie” występujące w Konstytucji RP z wynikiem „rozpatrzenia sprawy” (art. 45 ust. 1) i rezultatem „sprawowania wymiaru sprawiedliwości” (art. 175 i art. 177), czyli z wszelkimi działaniami sądów polegającymi na wymierzaniu sprawiedliwości⁵.

Orzeczenie sądowe może być rozpatrywane na wielu płaszczyznach. Można je postrzegać, jako:

- 1) element prawa do sądu⁶. Prawo to wynika z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Dopełnieniem tej zasady jest regulacja art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, w świetle której ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw, oraz art. 78 Konstytucji RP ustanawiający zasadę zakazalności orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Prawo do sądu wypływa również z aktów prawa międzynarodowego – Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10.12.1948 r. (art. 8 i 10), Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4.11.1950 r. (art. 6 ust. 1), Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 16.12.1966 r. (art. 14 ust. 1) i Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 7.12.2000 r. (art. 47);

² E. Gapska, *Czynności decyzyjne...*, s. 56–57; K. Piasecki [w:] *System Prawa Procesowego cywilnego*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. Resich, Ossolineum 1987, s. 269.

³ F. Zedler, *Zmiana rozumienia terminu...*, s. 600–601; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, t. 2, cz. 2, 2016, s. 722; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *Orzeczenia w procesie cywilnym*, Warszawa 2003, s. 203.

⁴ A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, ZNUJ Prace Prawnicze, Warszawa–Kraków 1974/67, s. 60.

⁵ E. Gapska, *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009, s. 28.

⁶ K. Markiewicz, *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013, s. 9 i n.

- 2) dokument urzędowy w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c., czyli sporządzony w przepisanej formie przez powołane do tego organy państwowe w zakresie ich działania⁷;
- 3) konsekwencję i wypadkową czynności orzekania, na które składa się zespół działań sądu, mających na celu zastosowanie obowiązującego prawa do ustalonego stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy cywilnej⁸, a zatem swoistą operację logiczną, której musi dokonać organ orzekający, aby rozstrzygnąć sprawę, w wyniku czego dochodzi do konkretyzacji (urzeczywistnienia) normy prawnej zastosowanej w konkretnym wypadku⁹;
- 4) zdarzenie prawne, wyrażające się w działaniu skierowanym na sprowadzenie określonych skutków prawnych (aktami prawnymi) równoległe do innych czynności prawnych¹⁰;
- 5) akt jurysdykcyjny¹¹, czyli wypowiedź organu kierującego postępowaniem o charakterze rozstrzygnięcia – decyzji, która zawiera odpowiedź na postawione we wniosku (wraz z żądaniem udzielenia ochrony prawnej) lub wynikłe w toku postępowania pytanie¹²;
- 6) czynność konwencjonalną dokonaną w wykonaniu kompetencji, czyli doniosłą prawnie, w określonej formie techniczno-procesowej na skutek odpowiednich działań określonego w przepisach podmiotu, któremu normy prawne udzielają kompetencji do dokonywania takich czynności¹³;
- 7) ostateczną formę zawierającą decyzję sądu, w którą przeobrażone zostały rezultaty rozpoznania (kognicji) lub kontroli w instancji odwoławczej¹⁴;
- 8) decyzję organu orzekającego rozstrzygającą co do istoty sprawy (orzeczenie merytoryczne) bądź o toku postępowania, w kwestiach procesowych, niezwiązanych bezpośrednio z zasadniczym przedmiotem postępowania (orzeczenie, które nie rozstrzyga istoty sprawy)¹⁵.

W obszarze zainteresowania niniejszej publikacji pozostaje orzeczenie postrzegane jako decyzja organu orzekającego rozstrzygająca co do istoty sprawy.

---

⁷ K. Knoppek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, Warszawa 2013, s. 880; E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 27; K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 21; wyrok SN z 13.05.2010 r., IV CSK 565/09, LEX nr 602306.

⁸ E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 29; W. Siedlecki, *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957, s. 226;

⁹ A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń...*, s. 36.

¹⁰ A. Miączyński, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, ZNUJ, Prace Prawnicze, Kraków 1972/55, s. 103–104.

¹¹ E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 31; K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne...*, s. 21.

¹² A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń...*, s. 35.

¹³ K. Markiewicz, *Zasady orzekania...*, s. 21 i n.; M. Romańska, *Skuteczność orzeczeń sądów administracyjnych*, Warszawa 2010, s. 183; E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 33;

¹⁴ S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966, s. 127.

¹⁵ E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 29–30.

2.1. Podział orzeczeń ze względu na przedmiot rozstrzygnięcia (podział orzeczeń na rozstrzygające i nierozstrzygające istoty sprawy)

Przedmiot rozstrzygnięcia jest kryterium pozwalającym dokonać podziału orzeczeń na rozstrzygające co do istoty sprawy (merytoryczne) i pozostałe¹⁶. Przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe, składające się z dwóch elementów – żądania wydania orzeczenia oznaczonej treści oraz indywidualizujących to żądanie okoliczności faktycznych¹⁷. Orzeczenie rozstrzygające o tym żądaniu dotyczy istoty sprawy (sporu). Granice sporu wyznacza treść żądania pozwu (*petitum*) oraz podstawa faktyczna powództwa (*causa petendi*) powoływana przez powoda dla uzasadnienia wydania wyroku określonej treści¹⁸. Dokładnie określone żądanie oraz wskazanie faktów, na których powód opiera swoje żądanie, stanowi obligatoryjną treść pozwu (art. 187 § 1 k.p.c.). Zgłoszenie żądania następuje w pozwie (art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c.) lub wyjątkowo ustnie na rozprawie – w sprawach o rozwód lub separację w przypadku zgłoszenia wniosku przez małżonka żądającego roszczeń alimentacyjnych od drugiego małżonka na wypadek orzeczenia rozwodu lub separacji w obecności drugiego małżonka (art. 444 k.p.c.), a także w sprawach ze stosunku pracy lub ubezpieczeń społecznych poprzez zgłoszenie ustnie powództwa do protokołu przez pracownika lub ubezpieczonego działającego bez adwokata lub radcy prawnego (art. 466 k.p.c.). W sprawach o roszczenia alimentacyjne rozszerzenie powództwa może nastąpić nie tylko w piśmie procesowym, ale także ustnie na rozprawie (art. 193 § 2¹ k.p.c.).

Poprzez orzeczenie merytoryczne sąd konkretyzuje uprawnienia i obowiązki stron postępowania albo odmawia takiej konkretyzacji, stwierdzając brak podstaw do tego¹⁹.

¹⁶ A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, t. 2, cz. 2, 2016, s. 686; E. Gapska, *Czynności decyzyjne...*, s. 55–56.

¹⁷ Por. wyrok SN z 9.11.2011 r., II CSK 70/11, LEX nr 1095816; K. Markiewicz, *Zasady orzekania w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 138; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997, s. 122; K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 543; W. Siedlecki, *Przedmiot postępowania cywilnego* [w:] *Wstęp do Systemu Prawa Procesowego Cywilnego*, red. J. Jodłowski, Wrocław 1974, s. 164. W piśmiennictwie można odnotować liczne wypowiedzi, w świetle których roszczeniem procesowym jest twierdzenie co do istnienia lub nieistnienia określonej normy indywidualno-konkretnej przedstawione sądowi w celu wiążącego ustalenia istnienia lub nieistnienia przytoczonej normy – por. A. Marciniak [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 229; W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 182; W. Broniewicz, *Przyczyny oddalenia powództwa*, PiP 1964/5–6, s. 832; E. Wengerek, *Powództwo o ustalenie*, RPEiS 1959/1, s. 22; koncepcja roszczenia procesowego występuje w wypowiedziach wielu przedstawicieli doktryny – por. M. Waligórski, *Kumulacja roszczeń*, PPC 1937/19–20, s. 545; M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 370; H. Trammer, *Następca bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950, s. 12.

¹⁸ Por. postanowienie SN z 2.07.2021 r., III CZP 39/20, LEX nr 3248225.

¹⁹ F. Zedler, *Zmiana rozumienia terminu...*, s. 600.

Orzeczenia nierozstrzygające istoty sprawy dotyczą kwestii natury procesowej, a zatem ich przedmiotem jest zastosowanie określonej normy prawa procesowego.

W cywilnym postępowaniu procesowym wyrok i nakaz zapłaty stanowią orzeczenia rozstrzygające co do istoty sprawy²⁰. Postanowienia wydawane w tym trybie postępowania rozpoznawczego nigdy nie mają merytorycznego charakteru²¹. Dotyczą wyłącznie kwestii procesowych i związane są z wszczęciem, przebiegiem lub zakończeniem postępowania sądowego²². Ponadto rozstrzygają o wszelkich kwestiach wypadkowych w toku postępowania, a niezwiązanych z jego meritum²³. Orzeczenia merytoryczne z reguły kończą postępowanie w danej instancji, z wyjątkiem wyroków wstępnych i częściowych. Orzeczenia, które nie rozstrzygają istoty sprawy, mogą mieć charakter kończący albo niekończący postępowania w sprawie (art. 394 § 1 k.p.c.). Z art. 354 k.p.c. wynika jednoznaczna dyrektywa, w świetle której sąd wydaje postanowienie, jeżeli Kodeks nie przewiduje wydania wyroku lub nakazu zapłaty. Zatem sąd podejmuje decyzję w postaci postanowienia, gdy brak podstaw do wydania wyroku lub nakazu zapłaty.

Dla niniejszej pracy podział ten ma zasadnicze znaczenie. Wiąże się to z odmienną funkcją natychmiastowej wykonalności orzeczeń merytorycznych w procesie cywilnym i tych, które nie dotyczą meritum postępowania. Istota natychmiastowej wykonalności wyroków i nakazów zapłaty wyraża się w umożliwieniu wierzycielowi zaspokojenia w trybie postępowania egzekucyjnego przed uprawomocnieniem się orzeczenia. Natychmiastowa wykonalność postanowień procesowych służy zapewnieniu prawidłowego i sprawnego toku postępowania²⁴. W związku z powyższym, w niniejszej publikacji pominięto problematykę natychmiastowej wykonalności postanowień w cywilnym postępowaniu procesowym. Kwestię tę wyjaśniono we wstępie. Dokonanie spójnej analizy i oceny natychmiastowej wykonalności wyroków, nakazów zapłaty oraz postanowień byłoby trudne, a na pewnych płaszczyznach wręcz niemożliwe. W konsekwencji dalsze podziały orzeczeń zostały przedstawione wyłącznie w odniesieniu do rozstrzygnięć merytorycznych.

²⁰ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 283; Z. Resich [w:] *Postępowanie cywilne*, red. J. Jodłowski, Z. Resich, Warszawa 1987, s. 278, 408.

²¹ E. Gapska, *Czynności decyzyjne...*, s. 62.

²² A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, t. 2, cz. 2, 2016, s. 684; A. Góra-Błaszczkowska, *Orzeczenia...*, s. 161; E. Gapska, *Czynności decyzyjne...*, s. 58; Z. Resich [w:] *Postępowanie cywilne...*, s. 278.

²³ A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, t. 2, cz. 2, 2016, s. 684; A. Góra-Błaszczkowska, *Orzeczenia...*, s. 161, 196; A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, s. 9.

²⁴ W przypadku postanowień zasądzających należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron, a także innych podmiotów, np. przedstawiających na żądanie sądu określone dokumenty, natychmiastowa wykonalność postanowień wiąże się z ochroną interesu majątkowego (materialnoprawnego) uprawnionego do otrzymania świadczenia pieniężnego.

Publikacja przekrojowo opisuje zagadnienia, które występują powszechnie w postępowaniu sądowym i egzekucyjnym, a dotyczą natychmiastowej wykonalności orzeczeń co do istoty sprawy, czyli wyroków i nakazów zapłaty.

W książce szczegółowo przedstawiono okoliczności decydujące o powstaniu, zawieszeniu i wygaśnięciu natychmiastowej wykonalności orzeczenia. Omówiono przebieg postępowania w przedmiocie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności oraz postępowania restytucyjnego, inicjowanego wnioskiem o zwrot świadczenia lub przywrócenie stanu poprzedniego. Uwzględniono zagadnienia pojawiające się na tle formułowania wniosków o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, orzekania o rygorze natychmiastowej wykonalności, zaskarżania orzeczenia sądu w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności, zabezpieczenia rygoru natychmiastowej wykonalności, zawieszenia i uchylecia rygoru natychmiastowej wykonalności, wstrzymania wykonania natychmiast wykonalnego nakazu zapłaty oraz wpływu tych zdarzeń na postępowanie egzekucyjne.

Autorka wykorzystała najnowsze orzecznictwo Sądu Najwyższego, a także wypowiedzi doktryny, a przede wszystkim własne doświadczenia zawodowe jako sędzia sądu okręgowego.

„(...) Innym zasługującym na podkreślenie walorem pracy (...) jest bardzo umiejętne poruszanie się pomiędzy problematyką postępowania rozpoznawczego, zabezpieczającego i egzekucyjnego, co pozwoliło w sposób należyty i przydatny dla praktyków przedstawić temat natychmiastowej wykonalności orzeczeń merytorycznych w całej jego złożoności i wielowątkowości, a więc przy uwzględnieniu funkcjonalnych oraz strukturalnych powiązań pomiędzy tymi postępowaniami składającymi się na system postępowania cywilnego”.

(dr hab. Andrzej Olsz, fragment recenzji)

Katarzyna Sokółska – doktor nauk prawnych; sędzia Sądu Okręgowego w Poznaniu; członek komisji egzaminacyjnej ds. aplikacji radcowskiej oraz komisji egzaminacyjnej ds. aplikacji notarialnej; patron aplikantów aplikacji sądowej, radcowskiej i adwokackiej; autorka publikacji z zakresu postępowania cywilnego.

9788383283500 W01P01

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ISBN 978-83-8328-350-0

9 788383 283500

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUEWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

